

- Київ : Видавництво «Гене́за», 2025. 40 с.
5. Лозовий В., Марченко О. Державне регулювання позашкільної освіти: сучасні пріоритети. *Публічне управління та митна адміністрація*. 2024. № 2 (41). С. 115–121.
 6. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти : наказ Державної служби якості освіти України від 20.03.2025 № 01-10/215. *Державна служба якості освіти України*. URL : <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2026/03/metodychni-zpo-2026.pdf> (дата звернення: 29.05.2026).
 7. Позашкільна освіта: теоретичні і практичні аспекти розвитку : монографія / Т.М. Кречотіна, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко ; за заг. ред. Л. В. Тихенко. Кн. 3. Суми : Університетська книга, 2025. 410 с.
 8. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text> (дата звернення : 29.05.2026).
 9. Про внесення змін до статті 22 Закону України «Про позашкільну освіту» щодо оплати праці працівників закладів позашкільної освіти : Закон України від 24.02.2026 № 4789-IX. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4789-20#Text> (дата звернення : 29.05.2026).
 10. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення : 29.05.2026).
 11. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/433-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення : 29.05.2026).
 12. Про затвердження Типової освітньої програми закладу позашкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 05.01.2021 № 17, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11 березня 2021 р. за № 308/35930. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-21#Text> (дата звернення : 29.05.2026).
 13. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення : 29.05.2026).
 14. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> (дата звернення : 29.05.2026).
 15. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 № 1841-III. *База даних «Законодавство України»*. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 29.05.2026).
 16. Рибалко П., Харченко С., Михтуненко В. Оновлення сутності і функціонування позашкільної освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2025. № 2 (142). С. 3–13.

Микола ВОЛЬВАК, Денис КУДРЯВЕЦЬ,
*методисти відділу психосоціального, фізичного здоров'я,
 розвитку особистості та освітньої безбар'єрності
 Донецького ОблІППО*

ЯК ЕФЕКТИВНО ВИКЛАДАТИ КУРС «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» ОНЛАЙН: РЕКОМЕНДАЦІЇ НА 2026/2027 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

Методичні рекомендації щодо викладання предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти розроблені з урахуванням формату дистанційного навчання і спрямовані вчителям, які викладають курс «Захист України», методистам Центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівникам закладів загальної середньої освіти, які організовують освітній процес в умовах воєнного стану у 2026/2027 навчальному році.

Нормативно-правова база

Організація та проведення занять з предмета «Захист України» в дистанційній формі навчання проводиться відповідно до Закону України «Про освіту» (зі змінами) [2]; Закону України «Про повну загальну середню освіту» (зі змінами); Положення про дистанційну форму повної загальної середньої

освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України; Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти; Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типової навчальної програми для 5-11 класів»; Рекомендацій щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, Листів Міністерства освіти і науки України про особливості організації освітнього процесу 2026/2027 навчального року.

Мета предмета «Захист України» полягає у формуванні в здобувачів освіти: патріотичної свідомості та громадянської відповідальності; базових знань у сфері національної безпеки та оборони держави; практичних знань з оборони Батьківщини, цивільної оборони та домедичної допомоги; психологічної стійкості та готовності діяти в надзвичайних ситуаціях; розуміння, що основи військово-патріотичного виховання є невід'ємною частиною державотворення.

Особливості проведення занять у дистанційному форматі у 2026/2027 навчальному році

Предмет «Захист України» може вивчатися в дистанційному форматі специфічним чином, що пов'язано з практико-орієнтованим підходом. Деякі практичні завдання (початкова військова підготовка, фізична підготовка, відпрацювання нормативів) потребують коригування з урахуванням усіх принципів безпеки, що застосовуються в умовах дистанційного навчання.

Рекомендуємо особливу увагу у 2026/2027 навчальному році приділити психологічній освіті учнів, темам цивільної оборони, медичної освіти та розуміння сучасної безпекової реальності.

Для організації дистанційного навчання **рекомендуємо** використовувати офіційні акредитовані безпечні цифрові платформи (табл. 1).

Таблиця 1

Інструмент / Платформа	Рекомендоване застосування
Google Classroom / Meet	Організація синхронних занять, надання завдань, зворотний зв'язок
Microsoft Teams / Forms	Відеоконференції, тестування, взаємодія в групах
Moodle (НУШ-платформа)	Структуровані курси, автоматизована перевірка тестів
Viber / Telegram (групи)	Оперативне інформування батьків та учнів (допоміжний засіб)
YouTube (закриті посилання)	Відеозаписи лекцій та інструктажів
Padlet, Mentimeter	Інтерактивні завдання, мозкові штурми, рефлексія

Заняття з предмета необхідно проводити в комбінованій формі:

Синхронне навчання (відеоконференції) – для введення нового матеріалу, практичних демонстрацій та обговорень, освітніх заходів. Тривалість – не більше 45 хвилин з обов'язковими перервами.

Асинхронні завдання – для самостійного вивчення теоретичного матеріалу, перегляду навчальних відео, складання тестів та написання есе.

Практичні роботи – варіанти нормативів та вправ, які можна виконувати вдома з відеозаписом за згодою батьків, коли це доречно, або у визначеному безпечному місці.

Кількість годин на тиждень визначена навчальною програмою ЗЗСО через обмеження, встановлені для Типових навчальних програм:

10 клас – 3 години на тиждень;

11 клас – 3 години на тиждень.

Тематичні календарні плани на навчальний рік необхідно узгодити з адміністрацією ЗЗСО до 10 вересня 2026 року.

З урахуванням поточного безпекового середовища та досвіду попередніх навчальних років **рекомендуємо** посилити увагу до таких тем:

Домедична підготовка

- Надання першої домедичної допомоги при вогнепальних та мінно-вибухових пораненнях.
- Зупинка кровотечі: накладання джгута (SWAT-T, CAT), тампонування ран.
- Серцево-легенева реанімація та використання АЗД.
- Евакуація потерпілих у безпечне місце. Принципи MARCH.
- Практичне відпрацювання: учні демонструють навички на манекенах (за наявності) або фіксують відео виконання нормативів.

Цивільний захист та поведінка в НС

- Дії при повітряній тривозі, порядок укриття.
- Правила поведінки при мінній небезпеці. Ознаки замінованої місцевості.
- Евакуація з будівель. Формування тривожної валізи.
- Психологічна перша допомога постраждалим.

Інформаційна безпека

- Розпізнавання дезінформації та ворожої пропаганди.
- Правила поведінки в соціальних мережах в умовах воєнного стану (OSINT-загрози).
- Кібергігієна: захист персональних даних, паролі, фішинг.
- Критичне медіаспоживання.

Практичні заняття є основою для засвоєння та закріплення знань, отриманих під час теоретичних лекцій. Вони сприяють розвитку практичних навичок, які необхідні для успішного виконання завдань у реальних умовах [1].

Приклад організації практичних занять під час проведення занять у дистанційному форматі**Практичне заняття з домедичної підготовки:**

- Учитель демонструє техніку накладання джгута в режимі реального часу або через заздалегідь записане відео.
- Учні отримують перелік матеріалів для домашньої практики (бинт, тканина тощо, як замітники).
- Учні самостійно виконують норматив і надсилають відеозвіт у встановлений термін.
- Учитель переглядає відеозвіти та надає індивідуальний зворотний зв'язок.

У 2026/2027 навчальному році **рекомендуємо** вчителям предмета «Захист України» звернути увагу на використання інтерактивних методів навчання, які пов'язані з моделюванням реальних ситуацій та відпрацюванням практичних навичок. Розглянемо приклади таких методів.

Використання ігрових механік для активізації учнів, формування практичних навичок та підвищення мотивації:

Симуляція тактичних дій: онлайн-платформи зі створення віртуальних сценаріїв бойових ситуацій (сервіси на базі ArcGIS Online для моделювання історичних подій. Докладніше можна ознайомитися за посиланням: <https://www.arcgis.com/index.html>).

Електронний збірник дидактичних ігор, схвалений МОН, містить модулі з вогневої підготовки, медичної допомоги та цивільного захисту. Докладніше – за посиланням: <https://didacticgameszu.blogspot.com/p/1.html>.

Квест-ігри: виконання завдань зі збирання «тривожної валізки», накладання турнікетів, розпізнавання мінних загроз за допомогою інтерактивних тестів.

Поєднання онлайн-ресурсів із практичними заняттями:

Онлайн-курси: платформа Prometheus пропонує модулі з домедичної допомоги, психологічної стійкості та керування дронами. Докладніше – за посиланням: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/cycle-providing-emergency-medical-care/>.

Відеоуроки: канал Combat Raccoon з анімаціями про тактику пересування під час бою чи коригування артилерії. Докладніше – за посиланням: https://www.youtube.com/channel/UCe9cleBjVnl49Ai_H9Ra3BQ.

Платформа «Яблуна»: база знань з військової тактики, цивільного захисту та інших тем, що поєднує текстовий контент і відеоматеріали. Докладніше – за посиланням: <https://www.ukrainer.net/yablunia/>.

Макети зброї та спорядження: школярі вчаться розбирати/збирати макети автоматів, використовувати тренажери для накладання шин. Докладніше – за посиланням: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.nobleempire.wog&hl=ru&pli=1>.

Моделювання реальних сценаріїв для відпрацювання дій у критичних ситуаціях:

VR-тренування. Використання віртуальної реальності для імітації дій у зоні бойових дій або під час надзвичайної ситуації (наприклад, евакуація з місця вибуху): «Virtual Battlespace 3» (VBS3), посилання : <https://bisimulations.com/products/blue-ig/>; «VR Emergency», посилання : <https://euphoriaxr.com/virtual-reality-training-emergency-preparedness/>;

AR-додатки: відпрацювання надання першої допомоги за алгоритмом M.A.R.C.H. за допомогою інтерактивних 3D-інструкцій. Докладніше – за посиланням: <https://ua.mozaweb.com/uk/search>; https://ua.mozaweb.com/uk/Microcurriculum/view?azon=uk_010.

Практичні симуляції та робота з макетами з використанням інтерактивних платформ та спеціалізованих мобільних додатків:

Станції екстреної допомоги: імітація поранень за допомогою спецефектів (наприклад, «кровотечі» з використанням штучної крові) та відпрацювання протоколів M.A.R.C.H. Докладніше можна ознайомитися за посиланням : https://ua.mozaweb.com/uk/lexikon.php?cmd=getlist&let=3D&active_menu=3d

TacticMedAid (відразу після встановлення через Google Play TacticMedAid ви отримаєте повний посібник з адаптованою версією протоколу TCCC-AMS для військових та протоколу STOP THE BLEED для цивільних осіб):

- алгоритми першої допомоги при травмах, невідкладних станах, нещасних випадках;
- методи перенесення та евакуації постраждалих;
- дії при порушенні дихання, зупинці серця, непритомності, шоці, переохолодженні, тепловому / сонячних ударах;
- допомога при отруєнні чадним газом, іншими токсичними речовинами, ураженні струмом.

Додаток для навчання надання медичної допомоги в умовах бою. Докладніше можна ознайомитися за посиланням: <https://play.google.com/store/apps/details?id=app.TacticMedAid>.

Оцінювання навчальних досягнень

Оцінювання освітніх досягнень учнів/учениць має відповідати загальним критеріям Міністерства освіти і науки України та здійснюватися з урахуванням специфіки дистанційного навчання [5; 6].

Оцінка має бути:

- систематичною: поточною, тематичною та семестровою;
- різноманітною: тести, проекти, усні відповіді, практичні роботи;
- компетентнісно орієнтованою: знання + навички + ставлення.

Розглянемо оцінювання на конкретному прикладі.

Тема «Зупинка критичної кровотечі. Накладання джгута»

Формат подання: відеозвіт (2–3 хвилини) або виконання в онлайн-симуляторі (наприклад, Stop the Bleed).

Завдання: учень/учениця демонструє накладання джгута на кінцівку (свою або на манекені/подушці) за допомогою алгоритму MARCH.

Приклад критеріїв оцінювання:

12 балів (високий рівень): учень/учениця здатний точно продемонструвати всі етапи: огляд місця, вибір точки накладання (високо) та затягування до зупинки пульсу (наголошує на цьому), фіксація часу (записано на джгуті або згадано), накладання другого оберту, контроль кровотечі. Відповів на запитання: що робити, якщо після затягування кровотеча не зупиняється? (Затягнути ще раз або накласти другий вище.)

10–11 балів (достатній рівень): правильний алгоритм, з технічними помилками (не досить затягнуто, не зафіксовано час, не перевірено пульс). Відповідь на питання правильна, але неповна.

7–9 балів (середній рівень): послідовність порушена (накладає на суглоб, без огляду рани). Джгут зберігається, але може бути неефективним. Відповідає на питання після підказок.

4–6 балів (початковий рівень): робить грубі помилки (накладає на гомілку/передпліччя без потреби, не згадує час, не імітує затягування). Не відповідає на теоретичні питання.

1–3 бали (низький рівень): не надав відео або зробив щось, що загрожує життю (послаблює джгут, знімає його без лікаря).

Рекомендації для вчителя під час дистанційного оцінювання з домедичної підготовки:

1. Використовуйте «Принцип помилки». Не знижуйте оцінку за погану якість відео. Знижуйте за **помилку**, яка «вб'є» пацієнта (накладання турнікета на шию, непрямий масаж на живіт).
2. Асинхронна перевірка: просить учнів підписувати час у кадрі (наприклад, покласти годинник поруч), щоб уникнути використання старих відео.
3. Альтернатива «Підручні засоби»: якщо немає турнікета – дозволяйте краватку, ремінь, шнурівку (з оцінкою за спосіб закрутки).

4. Фотофіксації: за неможливості зняти відео (немає камери) – покрокові фото (3-5 кадрів) з підписаними діями (наприклад: «Руки на центр грудини», «Ритм 100»).

Під час продовження воєнного стану в державі триденні (18 годин) навчально-польові заняття (збори) та навчально-тренувальні заняття проводяться з учнями/ученицями 11-х класів наприкінці навчального року.

Форми проведення занять навчальний заклад обирає самостійно, враховуючи навчально-методичне забезпечення освітнього процесу з предмета.

Під час проведення навчально-тренувальних занять варто приділити увагу відпрацюванню практичних навичок у керуванні засобами безпілотних літальних апаратів, наземних роботизованих платформ. Рекомендуємо використовувати навчальну програму «Політ ПЕРЕМОГИ» та дидактичний матеріал, що запропонований до її використання. Мета програми: формування в здобувачів освіти життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо володіння методами та способами застосування засобів БПЛА з метою захисту України.

Одним із пріоритетних завдань, що має бути реалізоване в процесі викладання предмета «Захист України», є військово-патріотичне виховання молодого покоління, що визначено в наказі Міністерства освіти і науки від 06.06.2022 № 527 [4].

Важливо! Освітні заклади повинні бути орієнтовані на створення центру для розвитку громадянина-патріота України, готового самовіддано забезпечувати національну безпеку, сприяти національній єдності та створювати громадянський мир і гармонію в суспільстві [6; 7].

Рекомендуємо закладам загальної середньої освіти в онлайн-режимі продовжувати роботу, націлену на військово-патріотичне виховання молодого покоління. З цією метою можна проводити виховні години, запрошуючи до спілкування ветеранів російсько-української війни, інформаційні дайджести «НАТО – більше ніж безпека», «Партнерство: Україна та НАТО», «10 міфів про НАТО» [7; 8].

Одним із важливих пріоритетів у діяльності закладів освіти є забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, які на сьогодні страждають від російської воєнної агресії. Враховуючи широкомасштабну війну російських окупаційних військ на всій території України, є велика загроза отримання вражень мінами та вибухонебезпечними предметами [8; 9]. Сьогодні знання щодо подальшої безпечної життєдіяльності є надзвичайно важливими та необхідними для кожного, тому під час позакласних онлайн-заходів учителям «Захисту України» особливу увагу необхідно приділити темі «Мінна небезпека». Для проведення таких заходів варто використовувати матеріали, що надані ЮНІСЕФ та створені у формі серії уроків у співпраці з Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Міністерством освіти і науки України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Національною поліцією України [9].

Під час підготовки вчителів до уроків у новому навчальному році рекомендуємо використовувати інтернет-ресурси:

1. Офіційний вебсайт інституту модернізації змісту освіти МОН України – Режим доступу : <http://www.imzo.gov.ua/>.
2. Офіційний вебсайт Національної академії педагогічних наук України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua>.
3. Офіційний вебсайт Міністерства оборони України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/>.
4. Всеукраїнський освітній портал «Острів знань» / [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ostriv.in.ua.
5. Група у Фейсбук ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ – шкільний предмет / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1527890114101641/>.
6. Захист Вітчизни. Конспекти та розробки уроків – Освіта. UA: <https://cutt.ly/XtlwNLe>
7. Збройні Сили України <https://surli.cc/ogwbsn>
8. Конспекти уроків з предмета «Захист Вітчизни» 10 клас | Шкільне життя : <https://cutt.ly/Ztlw08W>
9. Конспекти уроків з предмета «Захист Вітчизни» 10–11 класи: https://osvita.ua/school/lessons_summary/zahist/
10. Рекомендація програм: ZOOM <https://zoom.us/ru-ru/zoomrooms/software.html>, Meet <https://meet.google.com/>, портал «Нові знання» <https://nz.ua/>, «Мій клас» <https://miyklas.com.ua/p?fbclid=IwAR04hbDJKb1IVdygi6cBJys9yhenagjikCyqmoFU0C7EBcfjFU95Rp6nQiSg>.

https://ua.mozaweb.com/uk/search?search=%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82&result_order=3D, <https://quizizz.com/join>, <https://learningapps.org/display?v=pe6off7r323>.

11. Рекомендація вчителям предмета «Захист України» <https://www.mil.gov.ua/>; <https://armyinform.com.ua/tag/mizhnarodne-spivrobitnyctvo/>; <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobitnictva-v-yevropi>.
12. Розробки з предмета «Захист Вітчизни» 10–11 класи: <https://naurok.com.ua/biblioteka/zahist-vitchizni>
13. Розробки з предмета «Захист Вітчизни» 10 клас – завантажити всі уроки на сайті «На Урок»: <https://cutt.ly/ftlwCwH>
14. Плани-конспекти «Основи медичних знань»: <https://www.ranok.com.ua/info-mij-konspekt-zakhist-vitchizni-osnovi-medichnikh-znanq-10-klas-23280.html>
15. Сайт Товариства сприяння обороні України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tsou.org.ua/>.
16. Сайт Товариства Червоного Хреста України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.redcross.org.ua>.
17. Сайт методично-інформаційного журналу «Основи захисту Вітчизни» / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://3axuct.at.ua/>.
18. Сучасні відеоматеріали, плакати та схеми. <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/>; <https://uahistory.co/pidruchniki/national-defense-10-class-gnatyk-2018/4.php>.

Список використаних джерел

1. Життя під час війни: поради з безпеки, медицини та спротиву. *Центр стратегічних комунікацій* : [сайт]. URL : <https://dovidka.info/dovidnyk-full/> (дата звернення: 26.05.2026).
2. Про освіту : Закон України зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2657-VIII від 18.12.2018, ВВР, 2019, № 5, ст. 33 № 2661-VIII від 20.12.2018, ВВР, 2019, № 5, ст. 35. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.05.2026).
3. Конституція України із змінами, внесеними Законами України від 2 червня 2016 року №1401-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 24.05.2026).
4. Щодо проведення уроків та виховних заходів у закладах освіти з питань уникнення ураження мінами та вибухонебезпечними предметами : лист Міністерства освіти та науки України №1/9-130 від 01.03.2018 р. URL : https://demidlicev.at.ua/File/1-9-130_list_mon.pdf (дата звернення: 26.05.2026).
5. Захист України. Рівень стандарту : навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2023/13.09.2023/Navchalna.programa-2023.zakhyst.Ukrayiny-10-11-standart.pdf> (дата звернення: 27.05.2026).
6. Про внесення змін до Переліку нових навчальних програм для учнів 10 - 11 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407 : наказ МОН України від 04.11.2020 р. № 1377. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1377729-20#Text> (дата звернення: 26.05.2026).
7. Правила мінної безпеки для дітей: відеоматеріал. МОН України : [сайт]. URL : <https://mon.gov.ua/news/pravila-minnoi-bezpeki-dlya-ditey-videomaterial> (дата звернення: 25.05.2026).
8. Як підтримати дітей у стресових ситуаціях : поради від експертів ЮНІСЕФ : МОН України : [сайт]. URL : <https://mon.gov.ua/news/poradi-vid-ekspertiv-yunisef-yak-pidtrimati-ditey-u-stresovikh-situatsiyakh> (дата звернення: 11.06.2025).
9. Стоп міна. Данська Рада у справах біженців : [сайт]. URL : <https://stopmina.dk/> (дата звернення: 25.05.2026).